(1395) "राध संसिद्धौ" (IV-दिवादिः-1180. अक. अनि. पर.) [अ]
'राध्नोति संसिद्ध्यर्थे श्नौ, राध्येद् वृद्धावकर्मकात् ।' (श्लो. 122) इति देवः ।
"अस्य तु सिद्धिद्रोहदैवपर्यालोचनादयोऽर्थाः ।" इति धा. का. व्याख्या (2-63) ।
राधकः-धिका, राधकः-धिका, रिरात्सकः-त्सिका, राराधकः-धिका ;
राद्धा-राद्ध्री, राधयिता-त्री, रिरात्सिता-त्री, राराधिता-त्री ;
इतीमानि सर्वाण्यपि रूपाणि दैवादिकक्षुध्यतिवत् (315) बोध्यानि ।
देवदत्ताय [1]राध्यन्-न्ती-ती, [2]राध्यन् ओदनः स्वयमेव, [3]राद्धिः, इतीमान्यस्माद् भवन्ति ।

---

1. 'राधोऽकर्मकाद् वृद्धावेव' (ग. सू. दिवादिषु) इति श्यन् । स्त्रियाम्, 'आच्छीनद्योर्नुम्' (7-1-80) इति नुम्विकल्पः । 'राधीक्ष्योर्यस्य विप्रश्नः' (1-4-39) इति चतुर्थी । नैमित्तिकः पृष्टः सन् देवदत्तस्य दैवं पर्यालोचयन् इत्यर्थः ।
2. कर्मकर्तरि प्रयोगः । अत्र 'राध्यतेर्विक्लित्तिवचनत्वात्....' इति भाष्यप्रदीपः । तेनात्र सामान्यतः सिद्ध्यर्थकत्वेऽपि सिद्धिविशेषरूपपाकोऽपि धातूनामनेकार्थकत्वाद् बोध्यः ।
3. हलन्तलक्षणाकारप्रत्ययापवादः 'क्तिन् आबादिभ्यः....' (वा. 3-3-94) इति क्तिन् ।

[अ] 'राधोऽकर्मकाद् वृद्धावेव' (ग. सू.) इति दिवादिषु पठ्यते । अस्यायमर्थः-एवकारो भिन्नक्रमः । अस्मादकर्मकादेव श्यन् । वृद्धिग्रहणं तु उदाहरणप्रदर्शनार्थम् यथा वृद्धावकर्मकः, एवमकर्मकेषु सर्वत्राप्यर्थेषु श्यनं लभतेऽयमिति । ततश्च, 'वृद्धिक्षय-भय-जीवित-मरणं लज्जा-सत्ता-स्थिति-जागरणम् । शयन-क्रीडा-रुचि-दीप्त्यर्थं धातुगणं तमकर्मकमाहुः॥' इत्युपात्तानामर्थानाम् वृद्धिशब्द उपलक्षक इति भावः । एवञ्च, 'राध्येद् वृद्धावकर्मकात् ।' इति देववचने (श्लो 1.22) वृद्धिग्रहणं तु अकर्मकक्रियोदाहरणमात्रमिति पुरुषकारे व्यक्तम् । धातुकाव्यव्याख्यायां तु (2-63) एवकारस्य इवार्थकत्वमाश्रित्य, 'वृद्धावेव= वृद्ध्यर्थ इव ।' इति विवृतम् । काश्यपस्तु एवकारस्य यथाश्रुतान्वयमिच्छन् वृद्ध्यर्थ एव श्यन् इत्यभ्युपगतवानिति माधवधातुवृत्तितो ज्ञायते । सिद्ध्यर्थे 'राध्यन्योदनः स्वयमेव' इति भाष्य (3-1-87) प्रयोगात्, 'देवदत्ताय राध्यति' इति दैवपर्यालोचनार्थे काशिकायां (1-4-37) प्रयुक्तत्वात्, '—यन्मह्यमपराध्यति ।' (शिशुपालवधे 2-11) इति द्रोहार्थे माघप्रयोगाच्च काश्यपोक्तिर्न समीचीना ; उपात्तस्थलेषु सर्वत्राकर्मकत्वे सति वृद्ध्यर्थत्वाभावात् । विस्तरस्तु अन्यत्र ।